

V. ECSÉDY JUDIT

Ismeretlen ritkaságok a Kornfeld-könyvtárban

Az elmúlt 20. század nem bővelkedett könyvgyűjtőkben. Nem kedvezett ennek a magyarországi történelem sem, amely nem arra az állandóságra, maradandóságra épült, amelyből nagyszabású könyvgyűjtemények alakulhatnának ki. Az a könyvgyűjtemény, amelyről a következőkben szólunk, annyiban is kitűnik, hogy legértékesebb része az unikumokat is magába foglaló régi magyar könyvgyűjteménye volt. Magyarországon erre specializált magánkönyvtár a 20. században már nem létesült, különösen olyan nem, amelynek unikumai még a nagy múltú hazai könyvgyűjteményekben sem voltak meg.¹

Kornfeld Móric, a könyvgyűjtő

Kornfeld Móric (1882–1967) életét és pályáját a közelmúltban Széchenyi Ágnes foglalta össze. A következőkben az általa szerkesztett tanulmánykötet életrajzi adatait használtuk fel.²

Apja, Kornfeld Zsigmond (1852–1909) Prága közeléből származott, és mint németül beszélő, zsidó vallású bankember került 1878-ban Magyarországra, hivatali kiküldöttként, de véglegesen itt maradt. Döntő szerepe volt a budapesti tőzsde felvirágoztatásában, a banki konverzió, a valutareform, vagyis az aranyalapról a valutára való áttérés megszervezésében. Abban az időszakban érkezett Magyarországra, amikor nemcsak az iparszervezőkben, hanem az önálló műszaki alkotó egyéniségekben is bővelkedett az ország, gazdasági növekedésben pedig Ausztria-Magyarország Európában a második-harmadik helyen állt. Kornfeld Zsigmond Wekerle Sándor miniszterelnök közeli munkatársaként részt vett több magyarországi vasútvonal finanszírozásában, és szerepe volt abban, hogy a vasúti járműgyártás is ki-

¹ Rövidített változata elhangzott azon az orosz–magyar könyvtörténeti szemináriumon, amelyet az Országos Széchényi Könyvtár 2009. május 15-én rendezett, orosz részről Valentina N. Marusova és Anna O. Marjeva részvételével.

² SZÉCHENYI Ágnes: *Iparbáró, mecénás, filozopter*. In: KORNFELD Móric: *Trianontól Trianonig*. Tanulmányok, dokumentumok. Közreadja SZÉCHENYI Ágnes. 2. jav. kiad. Bp. 2006. 10–88. (Továbbiakban: *Trianontól Trianonig*.)

emelkedő ágazattá vált. Megtanult magyarul, és 1887-ben megtartotta első magyar nyelvű előadását a Magyar Tudományos Akadémián.

Fia, Kornfeld Móric (Budapest, 1882. dec. 30.–Washington, 1967. nov. 5.) dr. báró, az államtudományok doktora, nagyiparos, földbirtokos, több magyar nagyvállalat, köztük a Ganz gyár igazgatója. Bőkezű mecénása folyóiratoknak, egyetemeknek, több hallgatói ösztöndíj adományozója, jeles műgyűjtő. Pályája az apja nyomdokain haladt, jogász és gazdasági szakember letére apjától örökölte irodalmi és filozófiai érdeklődését. Jogi tanulmányai után egy évet Lipcsében tanult. Rendszeresen publikált aktuális gazdaságpolitikai írásokat a *Pester Lloyd*-ban, de a *Nyugat*-ban is. Hamarosan a legnagyobb magyarországi gazdasági érdekeltségnek, a Ganz és Társa, Danubius Rt.-nek helyettes vezérigazgatója lett, majd ügyvivő igazgatósági tag a Gyáriparosok Országos Szövetségében. Kapcsolata a Ganz-gyár tulajdonosával, a Weiss-családdal már korán elkezdődött, ezt megerősítette házassága Weiss Manfréd leányával, Weiss Marianne-nal (1913). Házasságukból négy gyermek született.

Nagy megrázkódtatás volt számára az 1919-es proletárdiktatúra. Abban, hogy 1925-ben feleségével együtt katolizált, döntő része volt a Tanácsköztársaság alatt szerzett megrázó tapasztalatainak, de mélyen vallásos meggyőződésének is. 1924-ben apja, Kornfeld Zsigmond emlékére 200 millió koronás alapítványt tett a Magyar Tudományos Akadémián, amelyet bármely tudományág művelője elnyerhetett. Utóljára 1944-ben osztották ki a díjat. Nagy összegű orvosi ösztöndíjakat alapított a pécsi Erzsébet Tudományegyetemen, amely 20 éven át 100 szegény sorsú orvostanhallgató ellátását biztosította. Mecénási tevékenysége, bizonyára az adományozó akaratából nem kapott nagy nyilvánosságot.

Kulturális, művészeti célokat jelentős összegekkel támogatott. Figyelme új folyóiratok alapítására is kiterjedt, így egyike volt azoknak, akik a *Nyugat* megjelenését lehetővé tették, sőt, bizonyítottan támogatta a folyóiratban publikáló költőket, így például Ady Endrét, Babits Mihályt. Jelentős szerepe volt a *Magyar Szemle* (1927) megindításában, a *Le Nouvelle Revue de Hongrie*, majd a *The Hungarian Quarterly* létrehozásában, e két utóbbival a szerkesztők célja a francia, illetve az angolszász világ tájékoztatása volt elméleti gazdasági és kulturális, irodalmi tanulmányok révén. Kornfeld szemlélete liberális konzervatív, a Bethlen István miniszterelnök nevéhez köthető konszolidáció híve.

A magyar nemességet még apja, Kornfeld Zsigmond kapta I. Ferenc József királytól, a bárói címet azonban már fia, Kornfeld Móric vehette át. Címerük hagyományos, nem utal a család fő hivatására: kék mezőben koronába helyezett fészekben négy fiát vérevel tápláló pelikán ül. A jelmondat: „BREVE EST TEMPUS”, azaz rövid az idő.

Kornfeld ex libris

Apjához hasonlóan ő is az országgyűlés felsőházi tagja (1927), vagyis elnyerte a legmagasabb társadalmi rangot. Már ebben az évben ő képviselte Magyarországot a genfi világgazdasági konferencián. Tagja az országgyűlés közgazdasági és közlekedési bizottságának, és a Magyar Nemzeti Bank főtanácsának, bár ekkor már nem aktív vállalatszervező gazdasági szereplő, hanem inkább földbirtokosként az agrárpolitika gyakorlati kérdései érdeklik.

Bár a köztudat iparbároként tartja számon, több mint 4000 holdas birtokos volt, és az 1920-as évektől magát elsősorban gazdálkodónak tartotta. A Tolna megyei Ireget a hozzátartozó birtokkal apósától Weiss Manfrédtól kapták nászajándékkul. A birtokán több helyen, és több művelési és tenyésztési ágban mintagazdaságot hozott létre, emellett mintaszerű szociális ellátást biztosított az ott élő és dolgozó családoknak. A harmincas években eredeti osztályától távolabb került. Az iregi kastélyban nemcsak a banki és gazdasági élet vezető szereplői vendégeskedtek rendszeresen, hanem a szellemi és kulturális élet képviselői is. Budapesti, Lendvai utcai bérelt lakóházukban és iregi kastélyukban jelentős műgyűjteményt és több mint 10 000 kötetes könyvtárat gyűjtött össze. Gótikus faszobrainak egy része a Szépművészeti Múzeumban maradt meg.

A háború közeledtével, és a háború éve alatt előbb a francia majd az angolszász orientációban látta a megoldást. A II. zsidótörvény (1939) őt és családját személy szerint is érintette, ezért írásba foglalta kéréseit és javaslatait a katolizált zsidóság érdekeinek védelmére, és Serédi Jusztinián hercegprímáshoz fordult. Már korábban is volt kapcsolata katolikus főpapokkal, és támogatta a katolikus egyház szociális törekvéseit. A német megszállás elől nem szándékozott elmenekülni, rövid ideig a zirci apát bújtatta őt és sógorát Chorin Ferencet, majd visszatértek Budapestre. Angolszász orientációjuk miatt 1944. márciusában mindkettőjüket elfogták. Kornfeld tíz hetet a mauthauseni koncentrációs táborban töltött, családjá pedig a fővárosban bujkált. A Ganz gyárban betöltött fontos pozíciója miatt kiengedték,

de egy megállapodás értelmében a családnak el kellett hagynia Magyarországot, ahová a háború után sem volt lehetőségük visszatérni. Kornfeld előbb Portugáliában és Svájcban élt, majd 1947-től az Egyesült Államokban, ahol 1955-ben az állampolgárságot is elnyerte. Az emigrációban továbbra is foglalkoztatták gazdaság- és társadalompolitikai kérdések, megírta mauthauseni fogva tartásának történetét,³ és ekkor írta említett, töredékes visszaemlékezéseit is.

Kornfeld Móric könyvtára, amelyről az alábbiakban szólunk, feltehetően nem sokban különbözött más gazdag polgári, főúri könyvtárak állományától. Azt, hogy a 10 000 kötetes könyvtár pontosan mit tartalmazott, arról nincsenek közvetlen ismereteink. A gyűjteményt valószínűleg még édesapja alapozta meg, aki ugyan mint sikeres bank szakember (a pesti Hitelbank elnöke), tőzsdeelnök lett a 19. század végének nevezetes személyisége, de köztudott volt róla, hogy kedvelt olvasmánya a bölcsélet, a filozófia, a klasszikus latin szerzők voltak. Kornfeld Zsigmond már két évvel Magyarországra érkezése után birtokot vásárolt Nyitra megyében, és ettől kezdve a család minden nyarat Rakovicán (Rákfalván) töltött – mindaddig, amíg az I. világháborút lezáró béketárgyalások eredményeként Magyarország el nem vesztette azt a területet, amely az akkor alakuló Csehszlovák állam része lett. Egy jellemző epizód az apa életéből: egyszer egy szombaton Rakovicára utazva a vasúti fülkében felejtette az olvasott könyvet, Kempis Tamás 15. századi németalföldi latin nyelvű szerzetesíró Krisztus követéséről szóló munkáját. Hétfőn a kalauz átnyújtotta az elveszett olvasmányt, és a csodálkozó kérdésre, honnan tudja, hogy övé a könyv, azt felelte: „ezen a vonalon csak méltóságod olvas latinul”.⁴

Kornfeld Zsigmond már Magyarországon tanult meg magyarul, de a cseh nyelven kívül németül, franciául is beszélt. A korai itáliai festmények gyűjtését mindenestre már ő megkezdte, amely később jelentős műgyűjteménnyé nőtte ki magát. Mindazonáltal nem sokat tudunk az apa gyűjtőköréről, motivációjáról. Biztosra vehetjük, hogy könyvtárában soknyelvű szépirodalom, és a hivatásához tartozó magyar és idegen nyelvű alapvető szakmunkák is megtalálhatók voltak – a kedves latin auktorokon kívül.

A személyes érdeklődését tükröző szépirodalmi, bölcséleti könyvek mellett könyvtárának túlnyomó része inkább használati könyvtár lehetett kezdetben, bár bizonyára nem hiányoztak két kedvenc költőjének Petőfi Sándornak és Arany Jánosnak versei sem. A 20. századi mecénás és könyvgyűjtő báró Kornfeld Móric bizonyára apjától örökölte irodalmi és filozófiai érdeklődését. Ugyanakkor Kornfeld Móric volt az, aki tudatosan kezdte gyűjteni a régi, magyar nyelvű könyveket, ezenkívül a könyvnyomtatás legkorábbi emlékeit, az ősnymtatványokat, és a legkorábbi budai kiadók Magyarország számára készített díszes köteteit.

³ KORNFIELD Móric: *Tíz hét története 1944-ben*. In: *Trianontól Trianonig, i. h.* (2. jegyzet) 148–181.

⁴ SZÉCHENYI Ágnes: *Iparbáró...* In: *Trianontól Trianonig, i. h.* (2. jegyzet) 23–24.

Így vált könyvtárának legértékesebb részévé egyrészt ősnymtatvány-gyűjteménye, és a több mint 500 kötetből álló, régi magyar könyveket tartalmazó hungarika-gyűjteménye. Ez utóbbiakat nagy szeretettel és szakértelemmel gyűjtötte. Számos pótolhatatlan unikum van köztük, a korai magyar könyvnyomtatás egyedi emlékei. Töredékes visszaemlékezéseinek utalásaiból arra lehet következtetni, hogy legfőbb könyveit az iregi kastély földszintjén lévő könyvtárszobában tartotta, abban a rendben, amint olvasta őket, és az ex libris alján volt feljegyezve az olvasásnak éve és hónapja. Az ex libris a családi címer mása volt. Csupa kötött könyv, nehogy ívenként széthulljanak a gyakori használatban. A kötések különböző színűek, de egy sem rikító: hozzájárulnak ahhoz a nyugalomhoz, amely a könyvtárt eltölti. Minden polcsoport elé függöny húzható, amelyet csak a legbizalmasabb barátok jelenlétében húztak félre. Ez volt a családfő legkedvesebb tartózkodási helye.⁵

A hungarika-gyűjtemény és katalógusa (Index)

Az alábbiakban csupán a Kornfeld-könyvtár hungarika-gyűjteményének sorsával kívánunk foglalkozni. A régi magyar könyvek gyűjtésében Kornfeld Móricnak többen is segítségére voltak szakértelmükkel, tanácsaikkal, így alakulhatott ki ez a ritkaságokat tartalmazó könyvtár. Név szerint említhető Balogh József, aki alapos klasszika-filológiai tudásával, egyháztörténeti jártasságával barátja és közeli munkatársa volt, és a jelek szerint rá volt bízva a könyvtár hungarika-gyűjteményének gondozása is. A könyvek kiválasztásában több antikvárius, de a régi magyar irodalom olyan szakértője is részt vett, mint Dézsi Lajos.

Hogy tulajdonosa is tisztában volt hungarika-gyűjteményének ritkaságával és egyedi jellegével, azt az is mutatja, hogy 1913-ban nyomtatásban is közreadta ennek katalógusát, amelyet B[alogh] J[ózsef]⁶ állított össze: *Index librorum Hungaricorum, Bibliotheca Mauriti Baronis Kornfeld* címmel (Budapest 1913), (továbbiakban: *Index*). 217 számozott tételben, betűrendben sorolja fel a könyveket. A leírások a könyvek teljességére, kötésükre és egyéb külső jellemzőjükre is kitérnek. Bár a katalógus címe latin, a könyvek leírása magyar. Még ugyanebben az évben kiegészítő jegyzék készült gépiratban a gyarapodásról, amely a 218.-tól a 265. sorszámig további 48 művet sorol fel. A jegyzéket Balogh József átadta a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának, ahol azt ma is a Kézirattár őrzi.⁷ Balogh egyébként Melich János (1920–1922) és Fitz József (1934–1945) főigazgatókkal is levelezett, utóbbival 1944-ig folyamatosan tartotta a kapcsolatot.⁸

⁵ KORNFIELD Móric: *Önéletrajzi töredékek*. In: *Trianontól Trianonig, i. h.* (2. jegyzet) 442–459.

⁶ Balogh József életrajzát lásd GULYÁS Pál: *Magyar írók élete és munkái. II.* Bp. 1940. 129–130. – Minden bizonnyal ő ismerte legjobban a Kornfeld-könyvtár anyagát. A gyűjtemény szétosztódásának már nem volt tanúja, mert 1945-ben elhunyt.

⁷ OSzK Kézirattár, Fol. Hung. 2602

⁸ OSzK Kézirattár, Balogh József és Fitz József levelezése, Fond 45/25

A második világháború alatt, ahogy a család veszélyeztetettsége nőtt (a zsidó-törvények a katolikus vallású, de zsidó származású személyeket is érintették), a biztonság reményében a család több helyre is vitt értékeket. Így a budapesti Hitelbankban 6 láda festményt és szobrot, 2 láda ezüstöt, az ugyancsak budapesti Kereskedelmi Bankban 6 láda képet, ezüstöt, porcelánt és üveget, és 2 láda hungarikát és korai német nyomtatványt helyeztek el,⁹ vagyis a könyvtár legértékesebb részét, amelynek megóvását elsőrendű fontosságúnak tartották. A Kereskedelmi Bankban elhelyezett, sértetlen ládákról 1944 májusában vettek fel leltárt,¹⁰ további sorsuk pontosan nem ismert, mindössze annyi, hogy egy részüket a németek elkobozott zsidó vagyonként Nyugatra vitték, más részük pedig az akkori Szovjetunióba került. Csak az 1990-es évek derekán, a restitúcióval kapcsolatban Oroszországban megkezdett kutatások adták az első támpontot arra vonatkozóan, hogy a pesti Kereskedelmi Bankban őrzött könyvek némelyike Nyizsnyij Novgorodba került.

A Kornfeld család további négy láda régi magyar könyvet és több láda egyéb műkincset a Weiss család Budakeszi út 48. szám alatti villájában helyezett (remélt) biztonságba.¹¹ Ezek további sorsával a jelen tanulmány nem foglalkozik, annyi azonban megállapítható, hogy a könyvek egy része az 1980-as években antikvár forgalomba került (addigra az eredeti ex librist eltávolították róluk), egy részük (mintegy 290 mű) vásárlás útján a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárba került – ezek között azonban unikumok nincsenek.

A háború pusztítását sem a család iredi kastélyának, sem pesti bérelt házuknak a berendezése nem élte túl. A könyvtár töredéke, mintegy 100 db könyv 1948-ban felbukkant a kereskedelemben (többségükben modern könyvek), de egy időre nyomra veszett a legértékesebb résznek, a több mint 500 kötetből álló régi magyar könyveket tartalmazó hungarica-gyűjteménynek. Ezek között számos pótolhatatlan unikum van, a korai magyar könyvnyomtatás egyedi emlékei.

Bár a régi könyvekkel foglalkozók számára közismert volt, hogy Kornfeld Móric hungarica-gyűjteménye az *Index* megjelenése után is nagy ütemben gyarapodott, ennek teljes anyagáról valóban nem maradt fenn leltár, ahogy azt jegyzeteiben Széchenyi Ágnes megállapította a *Trianontól Trianonig* című könyvhöz írott tanulmányában.¹²

⁹ SZÉCHENYI Ágnes: *Iparbáró...* In: *Trianontól Trianonig, i. h.* (2. jegyzet) 67, 87.

¹⁰ SZÉCHENYI Ágnes: *Iparbáró...* In: *Trianontól Trianonig, i. h.* (2. jegyzet) 87., 222. jegyzet. – Abban azonban téved, hogy a *Trofejnije knyigi – Displaced books* (Moszkva, 1997) c. katalógusban szereplnének Kornfeld Móric hungarica és ősnymtatvány-gyűjteményének darabjai, mert az csak a sárospataki könyvtár könyveit tartalmazza (vö. 218. jegyzet)

¹¹ *I. m.* (2. jegyzet) 67, 87 A kötet szerkesztője, Széchenyi Ágnes további adatokat közöl a Budakeszi úti villa háború utáni történetéről, amelyek ugyan nem adnak felvilágosítást a könyveket tartalmazó ládák sorsáról. A Weiss-család a háború után Sztéhlo Gábor rendelkezésére bocsátotta a villát, és Sztéhlo itt rendezte be gyerekvárosát a megmentett fiatalok számára. Később Tildy Zoltánt internálták ide: 1948-tól hat éven át, 1956. májusáig itt tartották háziőrizetben a koalíciós időszak köztársasági elnökét.

¹² SZÉCHENYI Ágnes: *Iparbáró...* In: *Trianontól Trianonig, i. h.* (2. jegyzet) lásd a 224. jegyzetet

Szerencsére, egy véletlen folytán – ha leltár nem is maradt fenn – mégis pontos és megbízható ismereteink vannak arról, hogy mivel gyarapodott Kornfeld Móric hungarika-gyűjteménye 1913 után.

A II. világháború után az ország minden pontjáról a megmenekült magán- és egyházi könyvtárak maradványaiból a könyveket egy központi szerv, a Könyvelosztó gyűjtötte össze és osztotta szét nagykönyvtáraknak, tudományos és közművelődési gyűjteményeknek. A könyvelosztást Borsa Gedeon felügyelte. 1954 nyarán telefonon arról értesítették, hogy az egyik ház pincéjében van egy láda, amelyet a házban lakó ügyvéd hagyhatott ott, amikor kitelepítették (azaz lakóhelye és lakása elhagyására kényszerítették 1951-ben). Borsa azonnal kiment a helyszínre, és megtudta, hogy az ügyvéd Kornfeld Móricnak volt a jogtanácsosa (neve nem maradt fenn), aki bizonyára megőrzésre vette át azt a ládát, ezért nem került az a többi, régi könyveket tartalmazó ládák közé. Amikor Borsa lement a házfelügyelő kíséretében a pincébe, azonnal felismerte, hogy ez a láda az Országos Széchényi Könyvtár kincseinek menekítésekor használt, úgynevezett „mentési” ládák pontos mása. (Az Országos Széchényi Könyvtár legértékesebb anyagát, középkori kéziratokat, korvinákat ugyanis 1944-ben külön erre a célra rendelt ládákba csomagolták, és biztos helyre menekítették.) Kornfeld Móric személyesen járt az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatójánál, dr. Fitz Józsefnél, mert ugyanolyan módon akarta becsomagoltatni a saját könyvtárának legértékesebb részét is, mint a Nemzeti Könyvtár. Vagyis a pesti Kereskedelmi Bankban a Kornfeld-könyvtár értékei ugyanilyen, egy köbméternél valamivel kisebb űrtartalmú ládákban voltak, amelyeket speciálisan mentési célra készítettek. A négyzet alakú faládákat szakszerűen pántokkal erősítették meg, belül horganyzott lemezzel bélelték ki, ennek a tetejébe horganyzott fedelet forrasztottak. Ezek után erősítették rá a fatetőt úgy, hogy teljesen vízhatlanná vált, tehát akár vízbe is dobhatták.

A pincében talált láda lexikonokat, szótárakat és általában a Kornfeld-könyvtár kézikönyveinek darabjait tartalmazta, amelyeket talán még a legutolsó időkig használtak, ezért valószínűleg a megrendelt ládákba utolsóként ezeket csomagolták. Majd Kornfeld ügyvédjének gondjára bízták, aki kitelepítése alkalmával ezt nem vihette magával.¹³ A ládában talált könyvek a Könyvelosztóba kerültek, onnan feltehetően különböző nagykönyvtárakba.

Borsa Gedeon már a helyszínen felfigyelt a kézikönyvtári kötetek között a Kornfeld-könyvtár nyomtatott katalógusának, az *Index*nek üres lapokkal bővített példányára, amelybe kézírással szisztematikusan bevezették az *Index* megjelenése (1913) óta eltelt mintegy 30 év újabb régi magyar könyvbeszerzéseit, bibliográfiailag azonosítható adatokkal. Ez volt a hungarika-gyűjtemény *Index*ének házi példánya. Egyedi, pótolhatatlan voltát felismerve, Borsa Gedeon személyesen be-

¹³ Dr. Borsa Gedeonnak, az Országos Széchényi Könyvtár ny. osztályvezetőjének szóbeli közlése (2009. május)

vitte a kötetet az Országos Széchényi Könyvtár Régi Nyomtatványok Tárába, ahol azóta is őrzik.¹⁴ Innen lehet pontosan tudni, hogy milyen régi magyar könyveket tartalmazott a Kornfeld-könyvtár, amelyek száma a kézírással beírt újabb gyarapodással együtt már 542 művet tett ki. A kézírásos bejegyzések között szerepelnek azok is, amelyeket folytatólagos sorszámokkal ellátva, gépirat formájában az Országos Széchényi Könyvtárnak megküldtek,¹⁵ de ennél jóval több kézírásos bejegyzés tanúsítja a további gyarapodást, amelyekről semmilyen más forrásból nem értesülhettünk. A kézírásos bejegyzések többsége Balogh Józseftől (az eredeti *Index* összeállítójától) származnak: minden bizonnyal ő ismerte legjobban ezt a ritkaságokat tartalmazó hungarika-gyűjteményt. A könyvek későbbi sorsát azonban nem kísérhette figyelemmel, mert 1945-ben meghalt. Mindenesetre az *Index* házi példányának adatait a magyarországi retrospektív bibliográfia (*RMNy*) a kezdetektől fogva figyelembe veszi példánynyilvántartásában.

A Kornfeld-könyvtárból származó unikális hungarikumok, amelyeket a Nyizsnyij Novgorod-i Állami Könyvtárban őriznek

2007-től fogva vált köztudottá, hogy az egykori Kornfeld-könyvtár hungarikáinak egy részét: a pesti Kereskedelmi Bank pánccéltermében őrzött ritkaságokat jelenleg a Nyizsnyij Novgorod-i Állami Könyvtárban őrzik – ugyanott, ahonnan a sárospataki református kollégium könyvei is visszazármaztak eredeti tulajdonosukhoz. Ekkor rendezett ugyanis a Nyizsnyij Novgorod-i Állami Könyvtár kiállítást azokból a régi magyar könyvekből, amelyekben a Kornfeld-ex libris megtalálható. A kiállításhoz kétnyelvű orosz–angol reprezentatív katalógus készült, amely tartalmazza a bemutatott 74 kötetet, címlapjuk színes reprodukciójával.¹⁶ A könyvek leírása bibliográfiai hivatkozást és az *Index*re való utalást is tartalmaz. A katalógus munkálataiban részt vevő magyarországi szakembereknek köszönhetően, az oroszországi kollegák az *Index* kézírással kiegészített példányának másolatát is figyelembe vették, és „Kornfeld Index” illetve „Kornfeld Index ms” megjegyzéssel különböztették meg hivatkozásaiban az *Index* nyomtatott részében és a kézírásos részben található könyvcímeket. Ezáltal követték a *Régi magyarországi nyomtatványok*¹⁷ köteteiben bevezetett gyakorlatot.

¹⁴ OSzK, Régi Nyomtatványok Tára, S 4990 jelzetten

¹⁵ Lásd a 7. jegyzetet

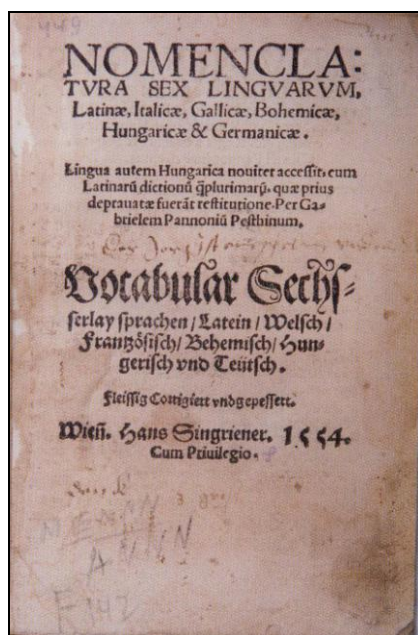
¹⁶ *Knyigi sz ekszlibriszami barona Morica Kornfelda v fondah Nyizsegorodskoj goszudarszvennoj oblasznoj unyiverszalnoj naucsnoj biblioteki im. V. I. Lenyina. Katalog – Books with Baron Moritz Kornfeld's ex libris int he collections of Nizhny Novgorod State Scientific Library im. V. I. Lenina. Catalogue.* Compiled by T. ANDREEVA, N. GOLUBEVA, L. MISHINA. Introd.: Natalya KUZNETSOVA, István MONOK, Judit V. ECSEDY. Nyizsnyij Novgorod, 2007. – (Továbbiakban: NN Katalógus 2007, és katalógus sorszám.)

¹⁷ *Régi magyarországi nyomtatványok – Res litteraria Hungariae vetus operum impressorum I–III.* Bp. 1971–2000. (Továbbiakban: *RMNy*)

A Nyizsnyij Novgorod-i Állami Könyvtárban található, egykor a Kornfeld-könyvtár tulajdonában lévő hungarikumokról még egy másik katalógus is tájékoztat, amely azokat a könyveket sorolja fel, rövid címléírás formájában, amelyek Magyarországról Nyizsnyij Novgorodba „származtak el”.¹⁸ Közülük 33 mű 27 kötetben egykor szintén a Kornfeld-könyvtár tulajdona volt, amint azt az *Index* kézírásos bejegyzése bizonyítja, Kornfeld-ex libiris azonban nincs bennük.

A fenti két katalógusban ismertetett, immár példányból ismertté vált Kornfeld-ritkaságok sorából kiemelkedik az a hat régi magyar könyv, amelyekről eddig csupán a két *Index* alapján tudtak a szakemberek. Némelyiknek még a címlapja sem volt ismert, némelyiknek a szövege ismeretlen. Felbukkant továbbá egy hetedik, bibliográfiailag ismeretlen tétel, amelynek címét most közöljük először. Időrendben az alábbi könyvekről van szó:

- 1) PESTI Gábor: *Nomenclatura sex linguarum*. [Wien 1554 Singriener.]¹⁹
 RMNy 103 – Kornfeld, Index ms (ex libris) – NN Katalógus 2007. 52. – Jelzete:
 II 17 010.1

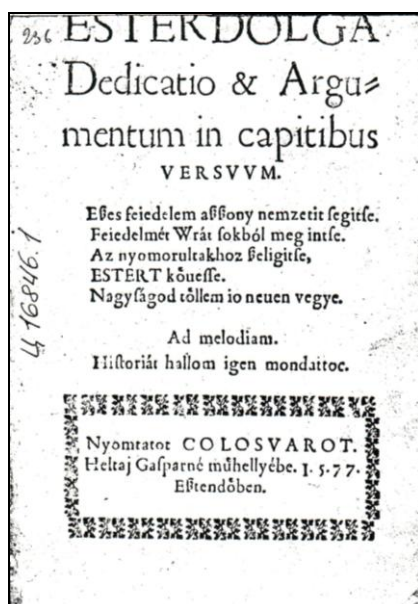
¹⁸ *Knyigi peremennije v Szozuz SzSzR v rezul'tate Vtoroj mirovoj vojnü v fondah IGOUN im. V. I. Lenyina*. Nyizsnyij Novgorod, 2008. – (Továbbiakban: NN Katalógus 2008, és katalógus sorszám.)

¹⁹ RMNy 103 – Címlap-reprodukciója azért az RMNy-ben sem szerepel.

Magyar értelmezéssel ellátott hatnyelvű (latin, olasz, francia, cseh, magyar, német) szójegyzék. Mostanáig mindössze egy elején és végén csonka példánya volt ismeretes. Az egyetlen teljes pedig az egykor Kornfeld Móric könyvtárában található példány. Valójában még az is bizonytalan, hogy nyomdásza a bécsi Singriener volt-e, vagy más bécsi nyomdász? A magyar irodalom- és nyelvtörténet kutatóira vár az eddigi csonka, és a most ismertté vált teljes példány összevetése.

2) *Ester dolga. Eszes fejedelem asszony nemzetit segítse.* Kolozsvár 1577 Heltai Gáspárné.

RMNy 386 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 102 – Jelzete: II 16 846.1 (coll. 1, 2)

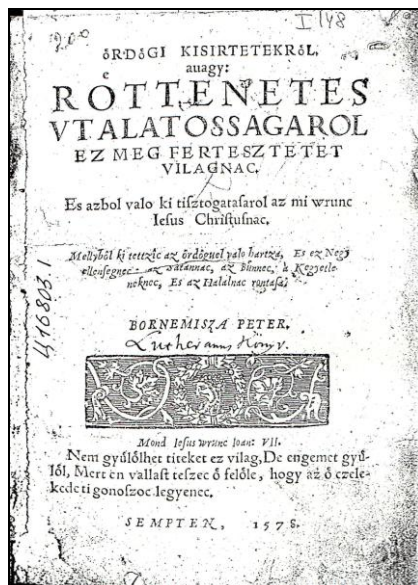
Verses bibliai história. Ma csak két olyan példányt ismerünk (OSzK és MTA), amelynek első levele hiányzik, így a *Régi magyarországi nyomtatványok* című bibliográfia e könyv címlapképét nem is tudta közölni. A címlapnak mostanáig csupán a szövege volt ismeretes. Az ezzel egybekötött SZTÁRAI M: *Historia de vita...*²⁰ című széphistóriának is ez az egyetlen teljes példánya.

3) [BORNEMISZA Péter:] *Ördögi kísértetekről.* (Sempten 1578) [recte Detrekó 1579 typ. Bornemisza].²¹

RMNy 433 – Kornfeld, Index ms (ex libris)– NN Katalógus 2007. 11 – Jelzete: II 16 803.1

²⁰ RMNy 323

²¹ RMNy 433 – Címlap-reprodukciója ezért az RMNy-ben sem szerepel.

Evangélikus prédikációk példatárral. Szövegkiadása ugyan megjelent,²² de csak egy elején és végén is csonka példány alapján, vagyis éppen a kiadás körülményeit összefoglaló vonatkozó bevezető részek és ajánlások hiányoznak belőle. Ezek a részek csak a Kornfeld-féle teljes példány alapján válhatnak ismertté.

4) PÉCSI Lukács: *Lelki pais minden háboruk ellen*. Nagyszombatban 1592 [typ. Capituli].

RMNy 698 – Kornfeld, Index ms (ex libris) – NN Katalógus 2007. 51. – Jelzete: II 16 808.1 (coll.1., egybekötve az 5) tétellel)

Katolikus elmélkedések. Emlékét csak a címlap fényképe őrizte meg: a mű szövege ismeretlen. Egyetlen példánya Kornfeld Móric könyvtárában volt meg, innen származik a címlapról még a háború előtt készült fénykép, amelyet az RMNy is közölt.

5) PÉCSI Lukács: *Mindennapi lelki kenyér*. Nagyszombatban 1593 [typ. Capituli]. –

RMNy 727 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2007. 51. – Jelzete: II 16 808.1 (coll. 3, egybekötve a 4) tétellel)

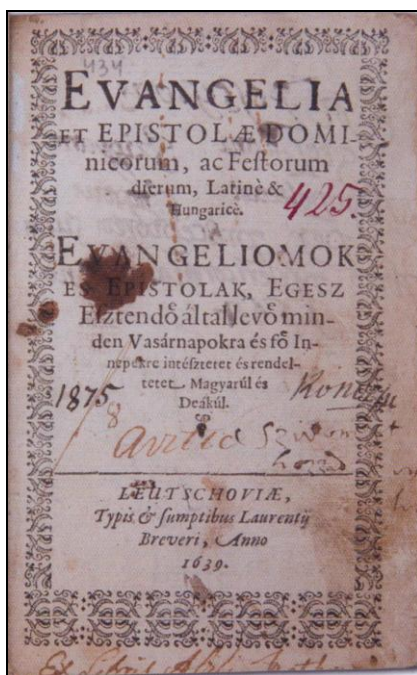
Katolikus elmélkedések. Pécsi Lukács egy másik műve ugyanabban az unikum kötetben található, mint a *Lelki pais*, és a rákövetkező évben jelent meg. A mű csak egyetlen példányban létezik. A mű szövege ismeretlen, emlékét mostanáig csak a Kornfeld-gyűjtemény darabjáról készült néhány töredékes fényképmásolat őrizte meg. A kolligátum második tagja PÉCSI Lukács: *Az keresztyén szűzeknek koszorúja*

²² BORNEMISZA Péter: *Ördögi kísértetek*. Gondozta és jegyzetekkel ellátta ECKHARDT Sándor. Bp. 1955.

című munkája,²³ amelyből eddig négy csonka, de egymást kiegészítő példánya volt ismeretes.

6) *Evangelia et epistolae – evangéliumok és epistolák egész esztendő által*. Lőcse 1639, Brewer Lőrinc²⁴

RMNy 1774 – Kornfeld, Index ms (ex libris) – NN Katalógus 2007. 21. – Jelzete: II 16 995.1

Evangélikus perikópáskönyv latinul és magyarul. Egyetlen példánya az egykori Kornfeld-könyvtárban volt.

7) *Nyomoruságnak idején...imádság*. [Nagyszombat 1690 körül, Akadémiai ny.] Kornfeld, Index ms (ex libris) – NN Katalógus 2007. 43. – Jelzete: II 17 004.1

Eddig ismeretlen magyar nyelvű nyomtatvány, amelyet nyomdai jellemzői alapján a nagyszombati akadémiai nyomda 1690 körül készült kiadványaként lehet meghatározni.

²³ RMNy 670

²⁴ RMNy 1774 – Címlap-reprodukciója ezért az RMNy-ben sem szerepel.

Adalékok a 16. századi magyarországi sokszorosított grafika történetéhez

Az elmúlt években megjelent a 16. századi magyar nyomtatványokban előforduló könyvdíszek repertórium. Ez tartalmazza az összes fametszetes könyvdísz és illusztrációt, amelyet a régi magyarországi nyomtatványokban megtalálni, azaz ez a 600 lap terjedelmű összeállítás a legkorábbi magyarországi sokszorosított grafika teljes emlék-anyaga.²⁵ A teljesség érdekében összeállításakor minden 16. századi magyarországi nyomda összes fennmaradt kiadványát át kellett nézni. Voltak azonban olyan régi könyvek, amelyeknek emlékezetét az irodalom megőrizte ugyan, de mára elvesztek, vagy lappanganak.

2007 októberében elsőként volt alkalmam átvizsgálni a Nyizsnyij Novgorod-i Állami Könyvtárban őrzött, Kornfeld-könyvtárhoz tartozó köteteket, közöttük azokat az előbbieken felsorolt unikumokat is, amelyeket csak hírből ismertünk. Az ismeretlen, korai magyar nyomtatványok művelődéstörténeti érdekessége mellett az újonnan felfedezett, eddig nem látott fametszetes díszek a korai magyar grafikátörténethez is újabb adatokat szolgáltatottak. Az alábbiakban ezek számbavételére kerül sor:

Az új fametszetek többsége a nagyszombati Káptalani (Telegdi) nyomda díszéhez szolgál további adalékkal:

– Pécsi Lukácsnak, a nyomda szellemi és művészeti irányításában legfőbb szerepet játszó alakjának címerét variáns formában látjuk viszont. Eddig is két változatát ismertük, egyiken szerepelt évszám, másikon nem. A mostani változaton az 1591-es évszám 1592-re van javítva (71×64 mm).²⁶

²⁵ V. ECESEDY Judit: *A régi magyarországi nyomdák betűi és díszei 1473–1600*. Bp. 2004. /Hungaria typographica I./ (Továbbiakban: Hung. typ. I.)

²⁶ PÉCSI Lukács: *Az keresztyén szüzeknek koszorúja* c. művének 192. lapján szerepel a címer (RMNy 670). Az eddig ismert példányokban a címer vagy évszám nélküli, vagy az 1591-es évszámmal ellátott változata szerepelt, vö. Hung. typ. I. (25. jegyzet) a Telegdi nyomda 4. címere

– virágos keretbe foglalt díszes kelyhet és ostyát ábrázoló fametszetes könyvdísz (60×60 mm)²⁷

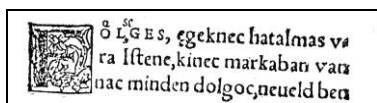
– a nagyszombati nyomda álló téglalap alakú újszövetségi képsorozatából eddig kettőt ismertünk, most két újabb jelenettel gyarapodott a sorozat, az egyik a tékozló fiú történetét ábrázolja, a másik Mária Magdolnát, amint Jézus lábát drága olajjal keni (mindkettő mérete 54×36 mm).²⁸

²⁷ PÉCSI Lukács: *Mindennapi lelki kenyér*. Nagyszombat, 1593 = RMNy 727, 62.

²⁸ RMNy 727, (:)b és 49. l. Hung. typ. I. (25. jegyzet) Telegdi-nyomda 61–62. illusztráció

- egyik stilizált indadíszes iniciálé-sorozata az újabb, F betűvel gazdagodott a sorozat, egy (14×12 mm)²⁹
- a kolozsvári Heltai-nyomda 45 kisméretű képből álló evangéliumi képsora az utolsó ítéletet ábrázoló jelenettel egészült ki (26×26 mm).³⁰

Adalékok a legújabb kori könyvtártörténet kutatásához

Az előbbieken felsorolt hét könyvről biztosan állíthatjuk, hogy irodalmi, akár nyomdatörténeti szempontból újdonságok. Vannak azonban további régi magyar könyvek is, amelyekből ma csak csonka példányt ismerünk, és nem tudjuk, hogy a Kornfeld-példány nem volt-e teljesebb? Ezt csak a könyvek kézbevétele és alapos összehasonlítása alapján lehet majd eldönteni. Ezenkívül vannak olyan unikum példányok, amelyekről még mindig nem tudni, hogy elpusztultak-e, vagy megmaradtak, és valahol ismeretlen helyen őrzik-e őket? Bár az egykori Kornfeld-könyvtár unikumai közül a fent részletesen leírt hét könyvet a hazai könyvészet nagy örömeire sikerült fellelni a Nyizsnyij Novgorod-i könyvtárban, további tíz unikuma továbbra is lappang. A jobb áttekintés és a későbbi könyvtártörténeti kutatások megkönnyítése érdekében alfabetikus rendben közöljük e lappangó művek jegyzékét:

- Abecedarium*. (Pápa 1630) = *RMNy* 1484 – ez lenne az egyetlen teljes példány
- Budák György: *Rövid elmélkedés a közönséges anyaszentegyházról* (Csepreg 1637) = *RMNy* 1669 – ez lenne az egyetlen ismert példány
- Imádságos könyvecske* (Bécs 1655) = *RMNy* 2566 – ez lenne az egyetlen ismert példány
- Kalendárium 1584-re*. (Nagyszombat 1583) = *RMNy* 531 – ez lenne az egyetlen teljes példány

²⁹ Pécsi Lukács: *Lelki pais minden háboruk ellen*. Nagyszombat, 1592 = *RMNy* 698 A_{2a} Hung. typ. I. (25. jegyzet) Telegdi-nyomda 10. iniciálé-sorozata.

³⁰ *Catechismus Canisius Pétertől*. Vásárhelyi Gergely fordításában (Kolozsvár 1599) = *RMNy* 860, 240. lapján található az utolsó ítéletet ábrázoló kisméretű illusztráció, a sorozat többi tagját l. Hung. Typ. I. (25. jegyzet) Heltai-nyomda, 8–52. illusztráció-sorozata. A könyv Nyizsnyij Novgorod-i jelzete II 17 008.1 – a katekizmus eddig ismert példányainak vége hiányos, így ez az illusztráció nem szerepelt bennük.

Károlyi Péter: *Az halálról* (Debrecen 1575) = RMNy 358 – ez lenne az egyetlen teljes példány

Károlyi Péter: *Az egy igaz Istenről.* (Debrecen 1570) = RMNy 277 – ez lenne az egyetlen ismert példány

Prognosticon astrologicum (Debrecen 1610) = RMNy 978 – csak töredéke van jelenleg, ez lenne az egyetlen teljes példány

Szenci Molnár Albert: *Imádságos könyv* (Frankfurt 1620) = RMNy 1206 – ez lenne az egyetlen ismert példány

Temesvári István: *Historiás ének az jeles győzelemről* (Kolozsvár) = RMNy 326 – ez lenne az egyetlen ismert példány

Vizaknai Gergely: *Az keresztényi tudományok fő artikulusról* (Sicz 1593) = RMNy 733 – ez lenne az egyetlen teljes példány

A valamikor 542, többségében magyar nyelvű könyvet tartalmazó hungarika-gyűjteményből jelenleg 111-ről lehetett megállapítani, hogy azok a Nyizsnyij Novgorod-i Állami Könyvtárban vannak. Ezek közül 74 kötetet (valójában 78 művet) Kornfeld ex libris díszít, a fiókáit etető pelikán a „BREVE EST TEMPUS” jelmondatral és Kornfeld Móric nevével.³¹ A már említett, Nyizsnyij Novgorodban 2007-ben kiadott reprezentatív katalógus ezt a 74 kötetet mutatja be.³²

A Kornfeld-könyvtár hungarikáinak nem minden kötetében volt ex libris. Az ex librisek alkalmazásában némi következetlenséget tapasztalni, ugyanis a már 1913-ban meglévő, tehát a nyomtatott *Index*ben szereplő kötetek egyikébe sem került ex libris, ugyanakkor a később vásárolt, és az *Index*be kézzel bejegyzett kötetek közül jó néhányban megtalálható. Sőt, a Nyizsnyij Novgorod-i Kornfeld-könyvekről kiadott 2007-es katalógusban van öt olyan régi magyar könyv, amelyek Kornfeld-ex librist viselnek, de sem az *Index* nyomtatott, sem annak kézírásos bejegyzései közt nem szerepelnek. Ezek talán a legkésőbbi beszerzések közé tartoznak.³³

Attól kezdve, hogy 1997-ben a restitúciós kutatások során bizonyossá vált, hogy a Kornfeld-könyvtár jelentős része Nyizsnyij Novgorodban található, az örökösök felkérésére az Országos Széchényi Könyvtár minden rendelkezésre álló eszközével azon fáradozott, hogy a könyvek visszakerüljenek jogos tulajdonosukhoz, aki azonban már előre lemondott a könyvekről az Országos Széchényi Könyvtár javára. Dr. Kornfeld Tamás, Amerikában élő orvosprofesszor mindössze egyetlen könyvet szeretett volna emlékébe megtartani.³⁴ Mindaddig sajnós a Nyizsnyij Novgorod-i Állami Könyvtárral ápolt jó kapcsolatok ellenére, a könyvgyűjtemény visszaszerzése nem sikerült.

³¹ Lásd NN Katalógus 2007. (16. jegyzet)

³² A kötetet H. HUBERT Gabriella ismertette a *Magyar Könyvszemlében: Books with Baron Moritz Kornfeld's ex libris in the collections of Nizhny Novgorod State Scientific Library im. V. I. Lenina. Catalogue.* Compiled by T. ANDREEVA, N. GOLUBEVA, L. MISHINA. Nizhny Novgorod, 2007. = Magyar Könyvszemle 2008. 2. sz. 226–228.

³³ NN Katalógus 2007. 4, 7, 27, 61, 73. sz. (az alábbi jegyzékben az 5, 8, 28, 66 és 77. tétel)

³⁴ L. OSZK Irattár, 1997. október 26. kelt levél

Általában elmondható, hogy az *Index* leírásai alkalmasak arra, hogy annak alapján a kötetek azonosíthatók legyenek. H. Hubert Gabriella, akinek 2007-ben volt alkalma megnézni a Nyizsnyij Novgorod-i könyvtárban éppen kiállított Kornfeld könyveket, felfigyelt arra, hogy vannak közöttük olyan kötetek, amelyek valaha megvoltak a kiskartali Podmaniczky–Degenfeld könyvtárban is. Ez a mintegy 27 000 kötetet számláló főúri gyűjtemény a tulajdonosok halála után ajándékozás révén került 1929-ben az evangélikus egyház tulajdonába, jelenleg az Evangélikus Országos Könyvtár védett különgyűjteménye. A könyvtár 1930-as átvételekor kiderült, hogy számos ritkaság, több mint ezerkétszáz kötet hiányzik. A magánnyomozás során világossá vált, hogy a hiányzó könyvek egy részét a Kiskartalról Budapestre való felszállítás előtt az egyik rokon eladta budapesti antikváriumokban, előtte gondosan eltávolítva a Podmaniczky–Degenfeld-ex libriseket. Az eladott könyvek nagy részét megtalálták az antikváriumok raktáraiban, de mintegy 60 kötetet időközben az antikváriumok már eladtak. Bornemisza Péter *Ördögi kísértetekről* és az *Evangéliumok és epistolák* c. könyvet Ranschburg Gusztáv antikváriuma adta el, a vevők nevét azonban nem közölte. A jóhiszemű vásárlók között lehetett Kornfeld Móric: ma mindkét könyv az egykori Kornfeld-könyvtár unikuma és Nyizsnyij Novgorodban van.

Tehát az előbbieken a 3) és 6) szám alatt leírt két unikum esetében biztosra vehető, hogy az egykori Podmaniczky–Degenfeld-példányokról van szó. A 3), az *Ördögi kísértetek* esetében ugyanis a könyvön szereplő kézírásos szöveg alapján lehet az egykori Podmaniczky-példánnyal azonosítani, a 6) az *Evangéliumok és epistolák* esetében pedig a Kornfeld-féle példány címlapján kivehető Koncz Józsefnek, a korábbi tulajdonosnak neve. Szabó Károly *Régi magyar könyvtárában*³⁵ az egyetlen fellelhető példány³⁶ tulajdonosáról a következőt jegyezte be: „Koncz József m.-vásárhelyi ref. tanárnál.” Ez a Lőcsén 1639-ben nyomtatott könyv azután Koncz Józseftől vétel útján került a kiskartali Podmaniczky-könyvtárba – onnan antikvár vétel útján a Kornfeld-könyvtárba, majd Nyizsnyij Novgorodba. Igazat kell adnunk H. Hubert Gabriellának,³⁷ mert valóban, a 20. századi könyvtárak történetének feltárása legalább olyan izgalmas és nehéz feladat, mint a több évszázaddal ezelőtti könyvtáraké.

*Jegyzék Kornfeld Móric hungarika-gyűjteményének
a Nyizsnyij Novgorod-i Állami Könyvtárban található darabjairól*

A kiemelkedően fontos, mert unikális értékű könyvek után, könnyebb áttekin-
tés és hozzáférés érdekében közöljük a Nyizsnyij Novgorod-i Állami Könyvtár-
ban őrzött, és a Kornfeld-könyvtárhoz tartozó művek – mai ismereteink szerinti –

³⁵ SZABÓ Károly: *Régi magyar könyvtár. I-II.* Bp. 1879–1885. (Továbbiakban: *RMK*)

³⁶ *RMK* I 696=*RMK* II 540

³⁷ H. HUBERT Gabriella: *i. h.* (32. jegyzet)

teljes jegyzékét. Hivatkozunk az Oroszországban 2007-ben és 2008-ban publikált katalógusokra és azok alapján a példányok mai jelzetére is. Az 1–78. tételekben³⁸ ma is megtalálható a Kornfeld-ex libris, a 79–111. szám alatt leírt tételekben ugyan nincs ex libris, de eredetük nem kétséges, minthogy mindegyikük szerepel vagy a nyomtatott *Index*ben, vagy annak pótlólagos, kézírásos bejegyzéseiben. Az itt felsorolt 111 mű nagyjából egyötöde az egykori hungarika-gyűjteménynek. Meglehet, hogy valóban nincs több Nyizsnyij Novgorodban, mert körülbelül ennyi könyv férhetett abba a két ládába, amely a pesti Kereskedelmi Bankból hadizsákmányként az akkori Szovjetunióba került. Ugyanakkor vannak és lehetnek további értékes könyvek a Kornfeld-könyvtárból a Nyizsnyij Novgorod-i Szépművészeti Múzeumban. Nem kétséges az eredete az ott őrzött, ex librisszel ellátott 1685-ös lőcsei Comenius *Orbis pictus* példánynak³⁹ és két, egykorú színezéssel díszített, ugyancsak ex libriszes német ősnyomtatványnak. Ez utóbbiak nem tartoznak szorosan dolgozatunk tárgyához, de valószínű, hogy ezeket – s talán a többi ősnyomtatványt és a budai kiadók korai nyomtatványait is, amelyeket eddig nem mutattak meg magyar kutatóknak – mint műkincseket helyezték el az Állami Könyvtár helyett a Nyizsnyij Novgorod-i Múzeumban.

- 1) [Ádám J.]: Az igaz, iambor és teokelletes baratsagrol. (Kolozsvár 1599) – *RMNy* 857 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 1 – II 17 022.1
- 2) Agendarius. Liber continens ritus...(Nagyszombat 1583) – *RMNy* 528 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 2 – II 16 742.1
- 3) Approbatae constitutiones Regni Transilvaniae – (Kolozsvár 1696) – *RMK* I 1486 – Kornfeld, Index 4, ex libris – NN Katalógus 2007. 3 – II 16 814.1 (coll. 1)
- 4) Compilatae constitutiones (Kolozsvár 1695) – *RMK* I 1469 – II 16 814.1 (coll. 1)
- 5) Az igaz isteni tiszteletnek tiszta tüköre. (Pozsony 1638) – *RMNy* 1741 – Kornfeld, Index 0, Index ms: 0, de ex libris van – NN Katalógus 2007. 4 – II 16 992.1
- 6) A Mi Urunk Jesus Christusnac Uj Testamentoma. (Debrecen 1586) – *RMNy* 584 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 5 – II 17 028.1
- 7) [Baranyi P.]: Lelki paradicsom – (Csiksomlyó 1700) – *RMK* I 1572 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 6 – II 16 810.1
- 8) Ugyanaz, másik példány – *RMK* I 1572 – Kornfeld, Index 0, Index ms 0, ex libris van rajta – NN Katalógus 2007. 7 – II 16 984.1
- 9) Batai B. Gy.: Lelki próbakö. (Szeben 1666) – *RMK* I 1040 = *RMNy* 3316⁴⁰ – Kornfeld, Index ms és Suppl. 222, ex libris – NN Katalógus 2007. 8 – II 16 873.1
- 10) [Beythe A.]: Fives könüv. (Németújvár 1595) – *RMNy* 766 – Kornfeld, Index ms, ex libris-- NN Katalógus 2007. 9 – II 16 832.1

³⁸ A Nyizsnyij Novgorod-i 2007-es Katalógus 74 tételt tartalmaz ugyan, de 78 művet. – Az alábbi jegyzék tételei viszont a műveket sorolják fel, 1–78-ig.

³⁹ *RMK* I 1339

⁴⁰ A *Régi magyarországi nyomtatványok* kéziratban már elkészült, megjelenés alatt álló 4. kötetének tételszáma

- 11) Beythe I.: Eztendő által való vasarnapi epistolák – (Németújvár 1584) – *RMNy* 553 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 10 – II 16 809.1
- 12) Bornemisza P.: Ördögi kisirtetekről. (Sempte 1578) – *RMNy* 433 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 11 – II 16 803.1
- 13) Comenius, J.A.: Orbis sensualium pictus trilinguis. (Norimbergae 1702) [vagy 1708? Kissé sérült] – *RMK* I 1748 – Kornfeld, Index 18 [ott 1708-as évszámmal], ex libris – NN Katalógus 2007. 12 – II 16 874.1
- 14) Comenius, J.A.: Orbis sensualium trilingvis. (Brassó 1703) – *RMK* I 1665 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 13 – II 16 795.1
- 15) Compilatae Constitutiones regni Transylvaniae. (Kolozsvár 1671) – *RMK* II 1113 – Kornfeld, Index 19, ex libris – NN Katalógus 2007. 14 – II 6650.2
- 16) [Czeplédi I.]: A megh-tért bünösnek...első része. (Kassa 1659) – *RMK* I 942 = *RMNy* 2829⁴¹ – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 15 – II 16 994.1
- 17) Czeplédi I.: Már minden épületivel...elkészült Sion vara. (Sárospatak—Kolozsvár 1675) – *RMK* I 1187 – Kornfeld, Index 25, ex libris – NN Katalógus 2007. 16 – II 16 811.1
- 18) Debreceni J.: Christianus suspirans az az... (Debrecen 1615) – *RMK* I 1081 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 17 – II 16 842.1
- 19) Derekay Gy.: Az örök életnek uttya. (Nagyszombat 1678) – *RMK* I 1226 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 18 – II 16 718.1
- 20) Eladando es veiendő műveknek...limitatio. (Gyulafehérvár 1642) – *RMNy* 1925 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 19 – II 6689.2
- 21) [Eszéki I.]: Halotti magyar oratio. (Sárospatak 1668) – *RMK* I 1075 = *RMNy* 3479⁴² – Kornfeld, Index 37, ex libris – NN Katalógus 2007. 20 – II 17 033.1
- 22) Evangelia et epistolae... evangeliomok. (Lőcse 1639) – *RMNy* 1774 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 21 – II 16 995.1
- 23) [Félegyházi T.]: A keresztieni igaz hitnek... (Debrecen 1580) – *RMNy* 454 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 22 – II 16 817.1
- 24) [Geleji Katona I.]: A válttság-títkanak ötödik része. (Várad 1647) – *RMNy* 2197 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 23 – II 16 848.1
- 25) Gyarmathi M.: Kerersztyeni felelet. (Debrecen 1598) – *RMNy* 830 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 24 – II 17 098.1
- 26) Gyöngyösi I.: Uj életre hozatott Chariclia (Lőcse 1700) – *RMK* I 1564 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 25 – II 16 802.1
- 27) Heltai G.: Chronica az magyaroknak (Kolozsvár 1575) – *RMNy* 360 – Kornfeld, Index 49, ex libris – NN Katalógus 2007. 26 – II 6741.2
- 28) Honter, J.: Rudimentorum cosmographicorum (Tiguri 1548) – *RMK* III 380 – Kornfeld, Index: 0, Index ms: 0, de ex libris van – NN Katalógus 2007. 27 – II 16 966.1
- 29) Illyés A.: Megrövidítettett ige, 1. r. (Nagyszombat 1691) – *RMK* I 1415 – Kornfeld, Index 60, ex libris – NN Katalógus 2007. 28 – II 16 840.1
- 30) Illyés A.: Megrövidítettett ige, 1. r. (Bécs 1696) – *RMK* I 1485 – Kornfeld, Index 61, ex libris – NN Katalógus 2007. 29 – II 17 019.1
- 31) Kászoni J.: Rövid igazgatás (Gyulafehérvár 1647) – *RMNy* 2171 – Kornfeld, Index ms és Suppl. 246, ex libris – NN Katalógus 2007. 30 – II 17 032.1

⁴¹ *RMNy* 4. kötet tételszáma (megjelenés alatt)

⁴² *RMNy* 4. kötet tételszáma (megjelenés alatt)

- 32) [Kopcsányi J.:] A bodog Szűz Mária élete. (Bécs 1631) – *RMNy* 1489 – Kornfeld, index 85, ex libris – NN Katalógus 2007. 31 – II 17 014.1
- 33) Lepes B.: Az halando es itéletre menendő (Prága 1616) – *RMNy* 1119 – Kornfeld, Index 94, ex libris – NN Katalógus 2007. 32 – II 17 020.1 (coll.1)
- 34) Lépes B.: Pokoltól (Prága 1617) – *RMNy* 1146 – Kornfeld, Index 95 – NN Katalógus 2007. 32 [külön címleírás nélkül] – II 17 020.1 (coll.2)
- 35) [Medgyesi P.:] Dialogus politico... az az (Bártfa 1650) – *RMNy* 2309 – Kornfeld, Index 107, ex libris – NN Katalógus 2007. 33 – II 16 798.1
- 36) Melius Juhász P.: Az egéz Szent Irasbol (Debrecen 1570) – *RMNy* 279 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 34 – II 17 024.1
- 37) Milotai Ny. I.: Speculum trinitatis az az... (Debrecen 1622) – *RMNy* 1262 – Kornfeld, Index 114, ex libris – NN Katalógus 2007. 35 – II 6643.2
- 38) Molnár A., Szenci: Lexicon Latino-Graeco-Hungaricum. (Heidelberg 1621) – *RMNy* 1239 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 36 – II 16 818.1
- 39) Molnár A., Szenci: Dictionarium Ungarico-Latinum-Graeco... (Frankfurt 1644) – *RMNy* 2099 – Kornfeld, Index 185, ex libris – NN Katalógus 2007. 37 – II 16 841.1
- 40) Molnar A., Szenci: Dictionarium quadrilingue (Nürnberg 1708) – *RMNy* 1749 – Kornfeld, Index 188, ex libris – NN Katalógus 2007. 38 – II 17 027.1
- 41) Monoszlói A.: Apologia. A közönséges.... (Nagyszombat 1588) – *RMNy* 620 – Kornfeld, Index 119, ex libris – NN Katalógus 2007. 39 – II 16 990.1
- 42) Monoszlói A.: De gratia... Az Isten malasztjarol (Nagyszombat 1600) – *RMNy* 1600 – Kornfeld, Index 122, ex libris – NN Katalógus 2007. 40 – II 16 989.1
- 43) Nánási L. I: Szü titka (Kolozsvár 1670) – *RMK* I 1103 = *RMNy* 3647⁴³ – Kornfeld, Index 123, ex libris – NN Katalógus 2007. 41 – II 17 160.1
- 44) Némethi M.: A négy evangelistak szerént. (Kolozsvár 1675) – *RMK* I 1179 – Kornfeld, Index 168, ex libris – NN Katalógus 2007. 42 – II 16 988.1
- 45) Nyomoruságnak idején, imádság [Nagyszombat 1690 körül] – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 43 – II 17 004.1
- 46) Novum Testamentum (Bécs 1536) – *RMNy* 16 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 44 – II 16 789.1
- 47) Otrokocsi F.F.: Róma Istennek sz. városa (Nagyszombat 1698) – *RMK* I 1535 – Kornfeld, Index ms és Suppl. 252, ex libris – NN Katalógus 2007. 45 – II 16 787.1
- 48) Pápai Páriz F.: Pax corporis az az... (Lőcse 1701) – *RMK* I 1636 – Kornfeld, Index 132, ex libris – NN Katalógus 2007. 46 – II 16 794.1
- 49) Pápai Páriz F.: Pax corporis az az (Kolozsvár 1690) – *RMK* I 1387 – Kornfeld, Index 129, ex libris – NN Katalógus 2007. 47 – II 16 836.1
- 50) Pázmány P.: Igasságra vezérlő kalauz (Pozsony 1623) – *RMNy* 1293 – Kornfeld, Index 141, ex libris – NN Katalógus 2007. 48 – II 6642.2
- 51) Pázmány P.: Isteni igazságra vezérlő kalauz (Pozsony 1613) – *RMNy* 1059 – Kornfeld, Index 140, ex libris – NN Katalógus 2007. 49 – II 6647.2
- 52) Pázmány P.: Kereztieni felelet (Graz 1607) – *RMNy* 961 – Kornfeld, Index 138, ex libris – NN Katalógus 2007. 50 – II 16 813.1
- 53) Pechi L.: Lelki pais (Nagyszombat 1592) – *RMNy* 698 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 51 – II 16 808.1 (coll. 1.)
- 54) Pechi L.: Az keresztyen szüzeknek koszoruja (Nagyszombat 1591) – *RMNy* 670 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 51 – II 16 808.1

⁴³ *RMNy* 4. kötet tételszáma (megjelenés alatt)

- (coll.2). Pechi L.: Mindennapi lelki kenyér (Nagyszombat 1593) – *RMNy* 727 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 51 – II 16 808.1 (coll.3)
- 55) [Pesti G.:] Nomenclatura sex linguarum (Bécs 1554) – *RMNy* 103 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 52 – II 17 010.1
- 56) [Hoffmann P.] Predikatioja (Bécs 1653) – *RMNy* 2459 – Kornfeld, Index 50, ex libris – NN Katalógus 2007. 53. – II 6652.2 (csonka, kézírással pótoltt példány)
- 57) Revay P.: Commentarius ... de Sacra Regni Hungariae corona (Pozsony 1749) – Petrik III. 218 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 54 – II 16 756.1
- 58) Samarjai J.: Az helvetiai valláson levő ecclesianak (Lőcse 1636) – *RMNy* 1654 – Kornfeld, Index 161, ex libris – NN Katalógus 2007. 55 – II 16 987.1
- 59) Sárpataki N. M.: Noe barkaja (Kolozsvár 1681) – *RMK* I 1264 – Kornfeld, Index 162, ex libris – NN Katalógus 2007. 56 – II 17 021.1
- 60) Serenissimi ... Rákóczi Ferenc [Regulamentum] (Nagyszombat 1706) – *RMK* I 1723 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 57 – II 6690.2
- 61) Soós K.: Az szent prophetaknak (Bártfa 1601) – *RMNy* 873 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 58 – II 16 838.1
- 62) Szenci Csene P.: Confessio et expositio... az az (Debrecen 1616) – *RMNy* 1109 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 59 – II 17 006.1
- 63) Szent Biblia (Várad—Kolozsvár 1660–1661) – *RMK* I 970 = *RMNy* 2982⁴⁴ – Kornfeld, Index 72, ex libris – NN Katalógus 2007. 60 – II 6645.2
- 64) Szent Biblia (Amsterdam 1685) – *RMK* I 1324 – Kornfeld, Index 0, Index ms 0, de ex libris van – NN Katalógus 2007. 61 – II 16 982.1
- 65) Szentiványi M.: Négy rövid első könyvetskek (Nagyszombat 1702) – *RMK* I 1660 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 62 – II 16 862.1
- 66) [Tarnóczi I., recte: Hevenes G.:] Régi magyar szentség (Nagyszombat 1695) – *RMK* I 1483 – Kornfeld, Index 194, ex libris – NN Katalógus 2007. 63 – II 16 947.1
- 67) Telegdi M.: Az evangeliomok első része (Bécs 1577) – *RMNy* 374 – Kornfeld, Index 198, ex libris – NN Katalógus 2007. 64 – II 16 812.1
- 68) Telegdi M.: Egy néhány jeles okai (Nagyszombat 1581) – *RMNy* 496 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 65 – II 16 996.1
- 69) [Tofeus M.:] Az szent soltarok resolutioja (Kolozsvár 1683) – *RMK* I 1302 – Kornfeld, Index 202, ex libris – NN Katalógus 2007. 66 – II 16 833.1
- 70) [Vásárhelyi G.:] Catechismus (Kolozsvár 1599) – *RMNy* 860 – Kornfeld, Index 15, ex libris – NN Katalógus 2007. 67 – II 17 008.1
- 71) [Veresmarti M.:] Tanáchkozás (Pozsony 1640) – *RMNy* 1850 – Kornfeld, Index 212, ex libris – NN Katalógus 2007. 68 – II 16 983.1
- 72) [Werbóczy I.:] Decretum az az ... (Kolozsvár 1571) – *RMNy* 307 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 69 – II 16 831.1
- 73) Ugyanaz, másik példány – *RMNy* 307 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 70 – II 16 804.1
- 74) Zólyomi B.: Szentseges elmélkedések (Bártfa 1710) – *RMK* I 1771 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 71 – II 16 816.1
- 75) Zrínyi M.: Adriaí tengernek syrenaia (Bécs 1651) – *RMNy* 2360 – Kornfeld, Index ms és Suppl. 264 – NN Katalógus 2007. 72 – II 16 819.1
- 76) Zrínyi M.: Symbolum (Kolozsvár 1705) – *RMK* I 1710 – Kornfeld, Index: 0, Index ms: 0, de ex libris van – NN Katalógus 2007. 73 – II 17 012.1

⁴⁴ *RMNy* 4. kötet tételszáma (megjelenés alatt)

- 77) Zvonarics I.: Pazman Peter pironsági (Keresztúr 1615) – *RMNy* 1091 – Kornfeld, Index ms, ex libris – NN Katalógus 2007. 74 – II 16 834.1
- 78) Tolvay Menyői F.: Arithmetica (Kolozsvár 1703) – *RMK* I 1672 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 15 – II 16 998.1
- 79) Approbatae constit. (Kolozsvár 1677) – *RMK* I 1212 – Kornfeld, Index 3 – NN kat.2008. 10 – II 6648.2
- 80) Articuli 1666 Febr. Fogaras [Szeben] (1666) – *RMK* I 1050a = *RMNy* 3314⁴⁵ – Kornfeld, Index 5 – NN Katalógus 2008. 9 – II 6651.2
- 81) Articuli (Gyulafehérvár 1642) – *RMNy* 1924 – Kornfeld, Index 8 – NN Katalógus 2008. 13 – II 6697.2
- 82) A bölcs Salamon (Kolozsvár 1551, 1552) *RMNy* 96 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 1 – II 16 999.1
- 83) Bogáti Fazekas M.: Az nagy Castriót (Kolozsvár 1592) – *RMNy* 683 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 33 – II 16 839.1
- 84) Bornemisza P.: Evangéliumok I. része (Sempte 1573) – *RMNy* 333 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 36 – II 17 031.1
- 85) Csáktornyai M.: Régenten az római... (Kolozsvár 1599) – *RMNy* 858 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 75 – II 16 844.1
- 86) *Ester dolga (Kolozsvár 1577) – *RMNy* 386 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 102 – II 16 846.1 (coll.1)
- 87) *Sztárai M.: Historia de vita... (Kolozsvár 1573) – Kornfeld, Index ms (fenntel egybekötve) – NN Katalógus 2008. 102 – II 16 846.1 (coll. 2)
- 88) Felvinczi Gy.: De conservanda... (Lőcse 1694) – *RMK* I 1459 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 79 – II 17 018.1
- 89) Pataki Füsüs J.: Királyok tüköre (Bártfa 1626) – *RMNy* 1347 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 227 – II 16 806.1
- 90) Hoffmann, P.: Predikatio (Bécs 1653) – *RMNy* 2459 – Kornfeld, Index 50 – NN Katalógus 2008. 141 (teljes példány) – II 6746.2
- 91) Káldi Gy.: Istennek szent (Nagyszombat 1681) – *RMK* I 1268 – Kornfeld, Index ms. – NN Katalógus 2008. 156 – II 6639.2
- 92) Liszti L.: Magyar Márs (Bécs 1653) – *RMNy* 2461 – Kornfeld, Index 102 – NN Katalógus 2008. 179 – II 6641.2
- 93) Margitai P.: Temetéskorra... (Debrecen 1644) – *RMNy* 2056 – Kornfeld, Index ms. – NN Katalógus 2008. 189 – II 16 792.1
- 94) Magyarai I.: Az országokban.... (Sárvár 1602) – *RMNy* 890 – Kornfeld, Index ms. – NN Katalógus 2008. 186 – II 16 837.1
- 95) Melius P.: Az egész szent irás (Debrecen 1570) – *RMNy* 279 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 195 (másik példány) – II 16 793.1
- 96) Melius P.: Herbarium (Kolozsvár 1578) – *RMNy* 413 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 196 – II 16 835.1
- 97) Mikolai Hegedüs J.: Az mennyei igazság (Utrecht 1648) – *RMNy* 2249 – Kornfeld, Index 116 – NN Katalógus 2008. 203 – II 17 005.1 (coll. 1)
- 98) Mikolai Hegedüs J.: Biblia tanui (Utrecht 1648) – *RMNy* 2247 – Kornfeld, Index 117 – NN Katalógus 2008. 203 – II 17 005.1 (coll. 2)
- 99) Mikolai Hegedüs J.: Az istenes... – (Szentek napi száma) (Utrecht 1648) – *RMNy* 2248 – Kornfeld, Index 0, Index ms 0 – NN Katalógus 2008. 203 – II 17 005.1 (coll.3)
- 100) Náray Gy.: Lyra coelestis (Nagyszombat 1695) – *RMK* I 1479 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 217 – II 17 026.1

⁴⁵ *RMNy* 4. kötet tételszáma (megjelenés alatt)

- 101) Pázmány P.: Imádságos könyv (Bécs 1665) – *RMK* I 1021 = *RMNy* 3190 (1)⁴⁶ – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 228 – II 16 991.1
- 102) Paskó K.: A nemes Erdély (Szeben 1663) – *RMK* I 1007 = *RMNy* 3127⁴⁷ – Kornfeld, Index ms. – NN Katalógus 2008. 225 – II 16 845.1
- 103) Szenci Molnár A.: Psalterium (Herborn 1607) – *RMNy* 962 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 208 – II 16 964.1
- 104) Szentpéteri I.: Tánc pestise (Debrecen 1697) – *RMK* I 1501 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 297 – II 17 016.1 (coll. 1)
- 105) Szentpéteri I.: Hangos trombita (Debrecen 1698) – *RMK* I 1521 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 297 – II 17 016.1 (coll.2)
- 106) Szentpéteri I.: Ördög szigonya (Debrecen 1699) – *RMK* I 1578 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 297 – II 17 016.1 (coll. 3)
- 107) Telegdi M.: Az evangéliumok 3. része (Nagyszombat 1580) – *RMNy* 474 – Kornfeld, Index 200 – NN Katalógus 2008. 301 – II 17 030.1
- 108) Telegdi Miklós: Felelete (Nagyszombat 1580) – *RMNy* 476 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 302 – II 17 025.1
- 109) Tyukodi Gy.: Eghi zengés (Kassa 1677) – *RMK* I 1211 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 2008. 308 – II 17 013.1
- 110) Az confoederalt... (Békességről való punctumok) (Bécs 1706) – *RMK* I 1711 – Kornfeld, Index ms – NN Katalógus 0 – II 6633.2

JUDIT ECSEDY V.

Unknown rarities in the Kornfeld-library

Kornfeld Móric dr., baron (1882–1967) industrial magnate, patron of arts was also a collector of arts objects and books. His library amounted to ten thousand volumes, of which his hungarica-collection was especially valuable. He was fully aware of the value of these early Hungarian printings, therefore he issued their catalogue consisting of 217 items under the title *Index librorum Hungaricorum Bibliotheca Mauriti Baronis Kornfeld* (Budapest 1913).

In the meantime owing to a coincidence the original „home-copy” of the 1913 *Index* was found in Budapest in the cellar of a house. Into this unique copy all the new acquisitions that happened since 1913 were entered, thus making the number of early and rare hungarica-books 542. That is, in the course of the decades between 1913 and 1944 the collection was more than reduplicated. This amended catalogue is now in the possession of the National Széchényi Library.

During the Second World War the Kornfeld-family deposited in the vault of the Commercial Bank in Budapest besides 6 chests of valuable paintings, silver, china and glass objects two chests of the most valuable and rare Hungarian books of his collection together with some early German printings. During the last months of the war the bank deposits were robbed first by German troops, later by Soviet troops. For almost fifty years there was no knowledge about the fate of the art objects and the hungarica books deposited in the bank.

It was only in the middle of the 1990s, in connection with the restitution activities in Hungary, that certain signs hinted at the survival and existence of these precious books in the Nizhny Novgorod State Library – the same library from where the books of the Sárospatak Reformed College were returned (in 2006, when the Hungarian state had to pay, according to certain sources, 400 thousand dollars to the Nizhny Novgorod Library for preserving the books). In 2007 the State Li-

⁴⁶ *RMNy* 4. kötet tételszáma (megjelenés alatt)

⁴⁷ *RMNy* 4. kötet tételszáma (megjelenés alatt)

brary arranged an exhibition about the books with Kornfeld-exlibris and also issued a representative Russian-English bilingual book about these 74 volumes. There is a further catalogue about other „displaced” books of Hungarian origin, where there are 33 further early Hungarian printings from the Kornfeld-collection, although without exlibris. However, knowing the completed list of the Kornfeld Hungarica-collection (the *Index* of 1913 with hand-written additions) these books could be easily identified as those belonging originally to the Kornfeld-library. To our knowledge there are in Nizhny Novgorod 110 books from the Kornfeld-library, the list of which with bibliographical references is given by the author. Of these there are 7 unique books, all early relics of printing in Hungary.

However, according to the *Index* with hand-written additions, there must have been 11 other unique books, the whereabouts of which is not known at present. As the books deposited in the Commercial Bank were only a part of the whole Kornfeld Hungarica-collection, several hundred books remained in Budapest, of which some cropped up in antiquarian book-shops. However, the above-said 11 unique books were not among them – they are hiding as yet.